

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „МЕЖДУНАРОДНО И СРАВНИТЕЛНО ПРАВО“

СТАНИСЛАВ ВАСКОВ СТАНЕВ

РЕГИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ И ЗАПАДНИТЕ БАЛКАНИ

АВТОРЕФЕРАТ

НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

в област на висше образование 3. Стопански, социални и правни науки,
професионално направление, 3.6. Право, докторска програма „Международно право и
международни отношения“

Научен ръководител: проф. д.ю.н. Надя Бояджиева

Пловдив, 2017 г.

Увод

Балканите традиционно се възприемат като източник на несигурност и конфликти. Поради това често биват наричани от изследователите „Барутният погреб на Европа“. Краят на Втората световна война (1939-1945 г.) и победата над нацистка Германия поставя ново начало в международните отношения. Довчерашните съюзници от антихитлеристката коалиция започват да формират нови блокове. Държавите от Западния блок начело със Съединените американски щати (САЩ), създават на 04.04.1948 г. Организацията на Северноатлантическия договор – НАТО.¹

В Източният блок са Съюзът на съветските социалистически републики (СССР) и държавите, които се намират в неговата сфера на влияние. По-голямата част от тях се обединяват във Варшавския договор. Той се сключва през 1955 г., след като в края на 1954 година Федерална република Германия (ФРГ), е приета в НАТО. Балканите не остават встрани от тези глобални процеси. Република Гърция и Република Турция стават част от НАТО, а Народна република България, Народна република Румъния и Народна република Албания (до 1961 год., когато се оттегля поради идеологически различия в рамките на социалистическия блок и напуска окончателно през 1968 год.) се присъединяват към Варшавския договор. Изключение представлява Федеративна народна република Югославия (ФНРЮ).² След разрива в отношенията между югославския лидер Йосип Тито и съветския лидер Йосиф Сталин през 1948 г., ФНРЮ заема „неутрална позиция“. Там е развива комунистически строй, но тя запазва партньорски отношения със Западния блок и дори участва в плана „Маршал“.

Именно Социалистическа федеративна република Югославия (СФРЮ) и процесите, съпътствали разпадането на държавата бяха основен източник и фактор на несигурност и конфликти в последното десетилетие на ХХ век. По време на управлението на Й.Б.Тито многонационалната държава съществува в условията на относителна стабилност и темпове на икономическо развитие, изпреварващи много от другите държави в Източния блок. След неговата смърт през 1980 г. междуетническото напрежение в държавата започва да се нагнетява отново.

---

¹ Организацията на Северноатлантическия договор, на английски North Atlantic Treaty Organisation, съкратено НАТО или НАТО на кирилица, се нарича в този автореферат и „Алианса“

² След края на Втората световна война наименованието на държавата е Федеративна народна република Югославия. През 1963 година името на държавата е променено на Социалистическа федеративна република Югославия (СФРЮ).

Насилието ескалира в началото на 90-те години на 20 век. Тогава, една по една, бившите югорепублики тръгват по своя път на самостоятелност и независимост. Именно тези процеси отключиха цикъла от войни в разпадаща се Югославия: десетдневната война в Словения (27.06.1991-06.07.1991); войната в Хърватия 1991-1995; войната в Босна и Херцеговина 1992-1995; Косовският конфликт 1996-1999 и др.

Този цикъл от войни, определяни като най-кръвеният военен конфликт след края на Втората световна война, беше причината през 90-те години на ХХ век Балканите отново да бъдат една от най-горещите точки в света и да припомнят, че всъщност представляват „барутният погреб на Европа“.

През второто десетилетие на 21 век, ситуацията в Западните Балкани е коренно различна от тази в края на 90-те години на 20-ти. СФРЮ вече не съществува. На нейно място, на международната сцена има няколко нови държави: Словения, Хърватия, Черна гора, Сърбия, Босна и Херцеговина, Република Македония³ и Косово. Две от тези държави - Република Словения и Република Хърватия вече са част от Европейския съюз. Останалите държави са декларирали своето желание да постигнат тази цел и предприемат действия за нейната реализация.

Под Западни Балкани в дисертационния труд се разбира не географското съдържание на понятието (държавите, които се намират в Западната част на Балканския полуостров, а политическото – държавите, които не са част от Европейския съюз). Става въпрос за страните от постюгославското пространство, (Сърбия, Босна и Херцеговина, Черна гора, Косово, Македония), както и Албания. По този начин те са разглеждат и от Европейския съюз.⁴ В това понятие не включва Словения и Хърватия, които са част от ЕС. Сърбия, Черна гора, Република Македония и Албания са приети официално за страни кандидати за членство. Босна и Херцеговина и Косово са държави кандидати за членство.⁵ По този начин държавите

³ Конституционното име на държавата е Република Македония. Под това име тя е призната от редица държави, сред които Република България, Руската Федерация, САЩ и т.н. Предвид спорът за името с Гърция, в международните си отношения името на държавата е Бивша югославска република Македония, съкратено БЮРМ (FYROM на английски език). Предвид на факта и че в последният подписан между Скопие и София международен договор – Договора за добросъседство, името на държавата е Република Македония. В настоящото изследване се използва основно конституционното име на страната, но и това, което се използва в международните отношения - Бивша югославска република Македония

⁴ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/bg/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.2.html, посетен последно на 12.07.2017.

⁵ Пак там

от Западните Балкани са разглеждани и от годишните срещи на върха, касаещи процеса по разширяване на Европейския съюз по отношение на Западните Балкани.⁶

Въпреки че през последните 15 години не е имало сериозен конфликт в Западните Балкани, регионът продължава да се възприема като източник на нестабилност и несигурност. Като присъединяването на Република Хърватия и Република Словения към НАТО и към ЕС, а на Република Албания и Черна гора към НАТО и стремежа им за присъединяване (заедно с останалите държави от Региона) към Европейския съюз, безспорно допринася за стабилизирането на тази част от Европа.

Независимо от това регионът и по-конкретно Република Македония е изключително нестабилен, като значителна част от сочените от много анализатори причини са в Република Албания, както и многобройните общности от етнически албанци на територията на Република Македония и съседното на Македония Косово. Важно е да се посочи, че освен етнически, анализаторите посочват и религиозните противоречия – предвид на факта, че по-голямата част от етническите албанци изповядват исляма (като това се отнася в голяма степен за албанците в Република Македония и в Косово, които, за разлика от жителите на Република Албания, са почти изцяло мюсюлмани). Основната част от населението на Република Македония изповядва източното православие. Тук често се намира основание за паралел и в конфликтите, съпътствали разпадането на СФРЮ и по-конкретно тези в Босна и Херцеговина (където сърби, православни християни, воюваха с босненци – мюсюлмани) и в Косово (където конфликтът беше отново между сърби – православни от една страна и албанци, изповядващи исляма от друга).

В дисертационния труд е анализирана и ситуацията в Република Албания, държавата, която до края на режима на Еневер Ходжа беше най-изолираната в Европа. След падането на режима масовата емиграция към Западна Европа често е сочена като основа на организирана престъпност в повечето държави от Европейския съюз. От значение за изграждането на репутацията на Република Албания са и характерни особености, свързани с историята, отношенията между етносите, традициите, сред които е и кръвното отмъщение, характерно за отношенията в рамките на албанската

---

⁶ <https://www.bmeia.gv.at/en/european-foreign-policy/foreign-policy/western-balkans-summit/>, посетен последно на 12.07.2017.

общност, въпроси, на които е обърнато сериозно внимание в изследването.

В дисертационния труд прави е потърсен отговор на въпросите какви са причините за противоречията, които продължават да бъдат фактор за несигурност в западната част на Балканския полуостров. От методологическа гледна точка е важно да се посочи какво се разбира под понятието „сигурност“ за целите на изследването. Въпреки че изследването на този въпрос не е задача на дисертационния труд, е необходимо да се внесат следните уточнения.

Понятието сигурност е широко дискутирано в специализираната литература, като за него могат да бъдат посочено множество определения. В този труд приемаме едно по-разширено разбиране за сигурността, която накратко може да бъде определена като *„динамично състояние на обществото и личността, при което рисковете за съществуването и развитието им са овладени и е организирана надеждна система за посрещане на заплахите“*.⁷

Регионалната сигурност заема междинно място между равнищата на националната и международната сигурност. По този начин тя допълва и укрепва, както сигурността на отделните държави, така и сигурността на региона.⁸ Настъпилите в края на ХХ век промени в международната система извеждат на преден план проблемите на съхранението на мира и сигурността. Те са особено важни, като се има предвид увеличаването на конфликтността в международната политика на регионално равнище.⁹ Разпадането на съществували преди федеративни, многонационални държави (каквато представлява СФРЮ), води до изострянето на етнически, религиозни и други противоречия.¹⁰ Регионалната сигурност има различни трактовки в зависимост от това дали се анализира регион в рамките на една държава, на общ регион от няколко съседни държави или на група държави.¹¹ В тази връзка регионалната сигурност в рамките на настоящия труд, може да се определи най-общо като сигурност на общност от държави.¹²

⁷ Романов, Димитър (*съставител*) „Дипломатическа енциклопедия“, том II Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2014, стр 323.

⁸ Стефанов, Георги, Теория на международната сигурност, изд. Сиела, София, 2008, стр. 229

⁹ Пак там

¹⁰ Пак там

¹¹ Бекярова, Наталия, Регионализъм. Регионална сигурност, Сборник Национална и международна сигурност, Военно издателство, София, 2005, стр. 163

¹² Според една от класификациите, съществуват пет нива на сигурността: Първо, сигурност на индивида; второ, сигурност на група от индивиди; трето, сигурност на държавата; четвърто, сигурност на общност от

Актуалността на изследването произтича от все още съществуващото напрежение между отделните държави в региона и между отделни етнически и религиозни общности в рамките на всяка от държавите. Изследването на процесите, протичащи вътре в разглежданите държави, както и отношенията между последните, безспорно може да намери отговори на много от въпросите, които и към настоящия момент са сочени като причини за конфликтни ситуации и нестабилност.

Предмет на изследването са отношенията в и между две от държавите в Западните Балкани, проблемите и предизвикателства пред сигурността в Региона, който остава една от невралгичните точки в Европа.

Целта на дисертационния труд е да се изследват предизвикателствата пред етническите и религиозни аспекти на населението, дефиниращи сигурността в региона на Западните Балкани; да се изследват причините, които водят до напрежение – както между държавите, така и вътре в рамките на самите държави.

Научно-изследователските задачи се определят от дефинираната по-горе цел. Те са следните:

- Да се разгледа историческото развитие на двете държави, като се търсят предпоставките за актуалната ситуация.
- Да се анализират отделните етнически общности, които живеят във всяка държава, като се анализира дали са налице конфликти между тях и каква е причината за тях.
- Да се изследват спецификите на албанското общество, които имат отношение към сигурността – албанското обичайно право (Кануна на Лека).
- Да се анализират отделните религиозни общности; доколко е налице конфликт между тях и каква е причината за него.
- Да се разгледат взаимоотношенията на двете държави с техните съседи, както и с международни организации.

държави; пето, сигурност на света. Слатински, Николай, Петте нива на сигурността, Военно издателство, София, 2010

- Да се изследват причините за противоречията между Република България и Република Македония.
- Да се изследва процесът по присъединяване на държавите към НАТО и Европейския съюз, като се дефинират пречките пред тези процеси.
- Да се разгледат състоянието на инфраструктурата между Република Албания и Република Македония, връзките между двете държави, като част от коридор №8.

По своя характер изследването се явява интердисциплинарно. При разработването на труда са използвани следните научни подходи: хронологически; исторически; географски; правен; етнологичен; религиозен; теренни проучвания.

При разработването на дисертационния труд са използвани различни **методи**: метод на описание, метод на сравнението; контент-анализ, ивент-анализ и др.¹³

Научна новост на труда

Дисертационният труд прави опит да дефинира причините за проблемите в динамичния регион на Западните Балкани и по-конкретно източниците на напрежение в Република Македония и Република Албания, както и спецификите в отношението между двете държави, свързани с проблемите на сигурността.

Направено е комплексно изследване, в рамките на което са разгледани конкретни събития от историята на всяка от държавите, етнически и религиозен профил на населението, направен е анализ на междуетническите и междурелигиозните отношения в двете държави, традиции и нрави, които дават отражение върху днешното поведение на държавите и са свързани в различна степен с отделни аспекти на сигурността – вътрешна и регионална. Направен е

Така например, в рамките на изследването е направен детайлен анализ на албанското обичайно право, известно като „Кануна на Лека“, чиито неписани норми продължават да заемат важно място при регулация на обществените отношения. Като анализът е направен включително от правна гледна точка. Изследвани са важни

¹³ По-подробно за тези методи и техните спецификите им вж. Бояджиева, Надя, Международни отношения. София, Албатрос, 2017, стр. 46-48.

политически документи, като

Албанската национална доктрина, публикувана от Албанската академия на науките през октомври 1998, в навечерието на бомбардировките, довели до края на конфликта в Косово, „Албанската платформа“, анонсирана в Тирана от лидерите на албанските партии в Република Македония.

Отделен кръг от изследвани въпроси е свързан с изследването на причините за напрежението между Република България и Република Македония след възникване на последната като субект на международното право, като в тази връзка е направен анализ на езика на омразата; разгледана е Декларацията от 1999 г. – в качеството ѝ на международен договор, както и Договорът за добросъседство, подписан между двете държави през 2017 година.

В заключителната глава на труда са разгледани евро-атлантическите перспективи пред двете държави като предпоставка за осигуряване на стабилност и сигурност пред региона.

Практическо приложение

Изводите, обобщенията и прогнозите, формирани в дисертационния труд, могат да бъдат използвани при дефиниране на реалните предизвикателства пред сигурността в региона на Западните Балкани, както и при отношенията на Република България с всяка от двете държави.

Обем и структура

Дисертационният труд се състои от увод, три глави и заключение. Всяка от главите е разделена на отделни раздели, като някои от тях са разделени на отделни точки.

Общият обем на дисертационния труд се състои от 328 страници, в които са включени заглавната страница, списък на използваните съкращения и библиографията (използвана литература на кирилица, използвани източници и литература на латиница, използвани статии, доклади и публикации в периодичния печат на кирилица, използвани статии, доклади и публикации в периодичния печат на латиница, използвана международна съдебна практика, използвани международни документи,

използвани Интернет източници, Нормативна база на Република Албания и Република Македония, електронни страници на държавни учреждения и неправителствени организации). Отделно от това приложенията съставляват още десет страници, на които има поместени снимки от моя личен архив и такива, които са публикувани в Интернет. Тези снимки са приложени с оглед онагледяване на важни факти и разсъждения, намерили място в изследването.

В рамките на изследването бяха проведени, множество (над 15) теренни проучвания, в рамките на които бяха изследвани множество неща: самоопределението (национално и религиозно) на местните жители; взаимоотношенията им с други етнически и религиозни групи в обществото; притесненията на хората; тяхната визия за ситуацията, в която се намират, и техните предположения за това, което предстои.

Съдържание на труда:

В **увода** са формулирани основните научно-изследователски цели и предмета на изследването. Посочена е актуалността на последното с оглед на динамичния период, в който региона на Западните Балкани заема съществено място.

Първа глава Етнорелигиозни, малцинствени и политико-правни характеристики на Република Албания и значението им за сигурността на Западните Балкани е посветена на Република Албания

В **раздел 1.1** е направен кратък географски профил на държавата, от който се вижда, че тя е предимно планинска, факт, който донякъде обяснява изолираността на значителна част от населението, което е една от причините за продължаващото повече от пет столетия уважение и приложение на Кануна на Лека – албанското обичайно право.

Раздел 1.2 е посветен на избрани събития от историческото минало на държавата, които имат отношение към темата на труда, а именно: От Призренската лига през 1878 година – първата политическа проява на албанците, въстанията през първото десетилетие на ХХ век, целящи освобождаването на Албания от Османската империя; е декларацията от Вльора, приемана от албанците като начало на тяхната самостоятелност; Лондонският мирен договор – първият международен документ, с който се признава независимостта на Албания. Разгледан е периодът на Първата

световна война (1914-1918 г.), през който държавата преустановява своето самостоятелно съществуване, както и нейното възстановяване след конгреса в Люшня през 1920 г. Направен е преглед на последващото развитие на държавата под ръководството на православния епископ Фан Ноли, както и на Ахмед Зогу, който поема управлението след него и който се провъзгласява за крал на Албания под името Зог I. Проследен е периодът на Втората световна война, когато държавата е окупирана първоначално от Италия, а след това от войските на Третия райх.

Специално внимание е обърнато на периода след Втората световна война, когато лидерът на албанските комунисти Енвер Ходжа застава начело на държавата – динамиката на отношенията на Тирана: първоначално сближаване с Югославия и СССР, а след с Китайската народна република и последвалото самоизолиране на Албания. По-нататък се разглежда периода след смъртта на Ходжа и промените в обществения строй, довели до нов етап в развитието на държавата. Споменати са „пирамидите“, които през 1997 г. поставят Република Албания в ситуация на гражданска война, проблем, който е преодолян с помощта на международната общност в рамките на операция „Алба“. В хода на историческия преглед е направена хронология на присъединяване на държавата към ООН.

В **Раздел 1.3** е изследван етническият профил на населението на Република Албания. Разгледани са двете групи албанци – геги и тоски, живеещи съответно на юг и на север от река Шкумбин. Направен е преглед и на етническите малцинства: гръцко, арумънско (влашко), ромско, сръбско/черногорско, босненско. В тази подточка е отделено специално внимание на българското/македонското малцинство. Посочени са трите места, в които то живее компактно – Мала Преспа, Голо Бърдо и Гора. Предвид на факта, че значителна част от него (по-голямата част от жителите на Голо Бърдо и тези в Гора) изповядва исляма, е направен паралел с българите, изповядващи ислям в Родопите.

Раздел 1.4 разглежда правното и фактическо положение на малцинствата в Република Албания. Посочена е конституционната уредба на правата на малцинствата; разгледана е уредбата в Закона за защита от дискриминация. Специално внимание е обърнато на Закона за защита на националните малцинства. Проектът за същия е анонсиран в началото на 2017 г., непосредствено след

обнародване на Доклада на Европейския парламент за напредъка на Албания, в който се прави препоръка за защита на правата на българите, които живеят в държавата. Независимо от последната, в първоначалния вариант на законопроекта, както и в текста след първо четене в Албанския парламент, българското малцинство не е посочено в списъка на признатите малцинства. Интензивният дипломатически натиск от страна на София, както и активността на етнически българи от трите описани по-горе области, които за кратко време организират сериозна подписка, мотивират албанските депутати да игнорират критиките на представителите на гръцкото и на македонското малцинство и да признаят българското. В същото време представителите на правителството заявяват, че новоприетият закон е в изпълнение на ангажиментите на държавата по пътя към членство в Европейския съюз.

В **Раздел 1.5** е направен анализ на религиозния профил на населението на Република Албания. Направена е констатацията, че в някои научни изследвания държавата се разглежда като чисто мюсюлманска, което е основание за притеснения. Статистиката показва, че макар и изповядващите ислям да преобладават, държавата не Албания не може да се приеме като мюсюлманска държава. Значителна част от гражданите ѝ са източноправославни и католици, а има и сериозен брой нерелигиозни. Отделно от това изповядващите ислям не са монолитни. Преобладаващата част от мюсюлманите в Албания изповядват ханефитското течение на сунитския ислям. Значителна част от тях, обаче принадлежат към бекташизма, суфистко течение на исляма, чиято централа се намира именно в Тирана. Отделно от това между представителите на отделните религии не са налице противоречия, които да бъдат основание за притеснения.

Албания често се свързва с практикуваното там кръвно отмъщение. Поради това албанското обичайно право, по чиито правила се осъществява, е разгледано в **раздел 1.6** от дисертационния труд. Кануна на Лека, както е популярен е законник, създаден от католическия благородник Лека Дукагини, живял през 15 век. Не са известни писмени източници на нормите, половин хилядолетие правилата на Кануна са се предавали от уста на уста. Първата систематизация е направена от католическия духовник Стефан Гечов от Янево, днес в Косово. Анализът на нормите на обичайното право, показва, че основни моменти в ценностната система, която то въздига, са

гостът и дадената дума, както и че за нарушаване на нормите в тази връзка, се предвиждат изключително сериозни санкции. Най-сериозната санкция в системата на албанското обичайно право е смъртното наказание. Именно кръвното отмъщение, по линия на която то се реализира, е една от причините за негативната репутация на Албания. Следва да се има предвид, че смъртното наказание по правилата на Кануна на Лека не се налага от държавен орган, а от засегнатите от неправомерното деяние или от техни наследници. Реализацията на кръвното отмъщение се осъществява по точно определени правила (санкция могат да понесат само мъже, недопустимо е да се убива в дома, гостът, от вражески род е неприкосновен и т.н.), прекрачването на които може да даде като резултат изключително негативна обществена реакция. По този начин, повече от 500 години албанското общество е изградило относително стабилна система за саморегулация, дори и в рамките на чуждо управление. Интересно е да се отбележи, че Кануна на Лека не разпростира своето действие върху етнически общности, които не са албанци. Масовото приложение на Кануна на Лека често довежда до обезлюдяване на значителни територии, поради това в самия законник са предвидени възможности за помирение. През вековете освен предвидените в Кануна лица, помирение е осъществявано от католическата църква, от османската власт, като са правени опити философията на обществените отношения да бъде променена, включително чрез „промяна“ на неписаните правила. Това обаче няма трайно действие.

Към настоящия момент в Република Албания има множество правителствени и неправителствени инициативи, които имат за цел да редуцират резултатите от приложението на кръвното отмъщение.

Законодателството на Албания също прави стъпки да демотивира опитите да се получи правосъдие извън системата на обективното право. Така например, Наказателният кодекс на Република Албания предвижда по-високи санкции, за убийство извършено заради кръвно отмъщение. Канунът е фактор на несигурност в Албания и в целия регион на Западните Балкани, в който живеят сериозни албански общности. Същевременно, в период, в който са основателни притесненията в Европа от прояви на радикален ислямизъм именно Кануна на Лека се явява своеобразна преграда пред проникването на фундаментализъм в албанското общество.

Раздел 1.7 е посветен на законодателните мерки, предприети от Албания във връзка с конфликтите в Близкия изток. Конфликтите в Сирия и другите държави от региона на Близкия изток станаха причина множество доброволци от Европа да се включат в бойните действия. Поради тази причина в Наказателния кодекс на Република Албания са направени изменения, които криминализират, както участието във военни действия извън Албания, без мандат на държавата, така и набирането на хора за тази цел, както и приканването към такова.

Раздел 1.8 разглежда обществените настроения в Република Албания в условията на конфликтите в Близкия изток и мигрантската криза. Констатирано е, че един от маршрутите на мигрантите минава през Балканите. При неговото затваряне край село Идомени се образува голям лагер, в който искат да продължат своя път към Западна Европа. Запитани защо не опитат да преминат през Албания, мигранти отговарят, че са били посъветвани да не минават през тази държава. Факт, който от една страна показва, че въпреки че в държавата живее сериозна мюсюлманска общност, мигрантите, които също изповядват ислям, не я възприемат като приятелска среда. От друга страна е удовлетворението на самото албанско общество от факта, че мигрантите, възприемани като заплаха в Европа, се притесняват да минават през Албания.

В **раздел 1.9** са разгледани в исторически план отношенията между България и Албания като е обърнато внимание на следните събития и факти: разгледани са отношенията между Царство България и албанските революционери през първото десетилетие на XX век; обърнато е внимание на интересния факт, че след като принц Вид се оттегля от албанския престол, за негов заместник е бил обсъждан българският принц Кирил, както и че православният духовник Фан Ноли, управлявал Албания в началото на 20-те години на XX век е искал да бъде хиротонисан от Българската екзархия, а не от Вселенската патриаршия. Разгледани са отношенията между Албания и България след втората балканска конференция, когато се обсъжда подписването на междудържавен документ, гарантиращ правата на българското малцинство на територията на Кралство Албания. В крайна сметка след натиск върху последната от страна на Кралство Югославия, договорът не е финализиран. След края на Втората световна война отношенията между Народна република България и

Народна република Албания продължават да се развиват. Сключва се Договор за приятелство, сътрудничество и взаимна помощ. А след като Народна социалистическа република Албания се самоизолира, отношенията между София и Тирана се запазват. След промените в началото на 90-те години, отношенията между двете държави се динамизират. В края на подточката са направени някои препоръки за по-нататъшните отношения между Република Албания и Република България.

В **раздел 1.9** е направен анализ на Платформата за разрешаване на албанския национален въпрос, приета от Албанската академия на науките през октомври 1998. Платформата се състои от увод, пет глави и заключение. Уводът поставя въпросът за разпокъсването на албанските земи. И макар че платформата е посветена на цялостния албански национален въпрос, още в увода вниманието се фокусира върху Косово. Първата глава е посветена на историята на Албания, разгледана е територията, която авторите възприемат като албански етнически земи. Коментирайки края на 19 век, е посочен списък с малцинства на тези територии, е посочено наличието на етнически македонци, въпреки че към тогавашния момент няма данни за наличието на такива. Поради това споменаването на македонски етнически елемент в цитирания исторически период придава на труда едно различно измерение. Това налага извода, че авторите се опитват да обосноват своята теза, като проектират актуални политически теми към исторически период, в рамките на който същите не съществуват. Това несъответствие с реалността слага въпросителна върху актуалността и обективността и на други въпроси, разгледани в рамките на платформата.

Следващата глава от Платформата е посветена на разпокъсването на етническите земи. Разгледан е историческият период от възникването на Албания като субект на Международното публично право, до Втората световна война.

Отричането на правото на самоопределението е разгледано в самостоятелна глава от Платформата. Прави впечатление, че най-сериозна критика е изразена по отношение на Социалистическа федеративна република Югославия. Обърнато е внимание и на Гърция, но на нея е отделено значително по-малко внимание.

Следващият самостоятелен дял от Платформата е посветен на обявяването на „косовската република“. Тук отново е обърнато сериозно внимание на негативното и

дискриминационно отношение, което официален Белград демонстрира по отношение на албанския етнически елемент в рамките на Югославия. Разгледана е историята на Косово след началото на процеса по разпадане на Югославия, като е поставен акцент на насилията, осъществени от администрацията на президента Слободан Милошевич. Същите са използвани като мотив за създаване на АОК. Авторите посочват, че след масовите убийства и други насилия, това е единственият възможен път за албанците, които живеят в Косово.

Авторите на Платформата стигат до извода, че военна намеса на НАТО (която към момента на оформянето на платформата не е била факт) е единственият възможен изход от създалата се ситуация. Прави впечатление изявлението „Академията на науките на Албания счита, че *„само ако етническите проблеми на Балканите, включително и въпросът за етническите албански земи, се решат с прилагане на принципа на самоопределение, само тогава полуостровът на Хемус ще намери спокойствие, само тогава Балканите ще престанат да бъдат „барутен погреб“ и няма да има политическо противопоставяне една на друга“*.

В дисертационния труд е обърнато специално внимание на анализите на Платформата по отношение на Македония:

Направен е изводът, че въпреки критичността, Платформата за решаване на албанския национален въпрос не повдига въпроса за териториална дезинтеграция на държавата.

Разглежда се възможността за по-голяма представителност на албанците в управлението на държавата. Голяма част от „препоръките“ са залегнали в Охридското мирно споразумение, което се сключи с посредничеството на международната общност, след края на въоръжения конфликт в Македония през 2001 година. Пасажът, посветен на Македония заслужава внимание и поради една друга причина. В началото там се разглеждат етническият профил на гражданите на държавата. Според авторите на Платформата, доминиращият в Република Македония етнос съставлява 55% от населението на Македония. Доколкото това отговаря на реалността е предмет на дискусии. Но любопитно е да се отбележи, че в тези 55% са включени *„и тези, които смятат себе си за българи“*. Тази кратка бележка дава основание да се направят следните изводи:

1. Албанската академия на науките е наясно с факта, че част от славяноезичното население на Република Македония има българско национално самосъзнание.

2. Че авторите на Платформата са наясно с българския етнически произход на македонците от гледна точка на историята.

Контекстът, в която е посочен този факт е опитът да се обоснове възможно по-нисък процент на граждани от доминантния етнос, като се посочи, че макар и преобладаващи, дори и те не са единни, именно защото сред тях има и хора с българско самосъзнание. Самият факт, че биват споменавани е показател за сериозния процент от тях. Това се налага и от факта, че при изброяване на различните етнически общности, власите в Република Македония не са посочени – вероятно поради не особено големия им брой. Анализирайки ситуацията с българите в Република Македония в Платформата, следва да се върнем към обсъдените и по-горе моменти – етническите македонци (в пасажа касаещ албанските поселения в историко-географска област Македония) и анексията на албански етнически територии от Македония през 1913 г. Съвкупният анализ на анализите за Република Македония показва, че в рамките на Платформата, нейните автори не са се старали да се придържат към исторически факти и етнически реалности. Тяхната цел, вероятно, е да изложат нуждата от промяна в ущърб на съседите, като тази нужда е подкрепена с „исторически“ аргументи против актуални политически положения. Анализирайки разсъжденията по отношение на Република Македония, впечатление прави факта, че авторите на Платформата са пропуснали да споменат факта, че на територията на Република Албания има официално признато македонско малцинство – посочената по-горе общност, която живее в историко-географска област Мала Преспа.

От анализа на цялостния текст, може да се обоснове извод, че Платформата за решаване на албанския национален въпрос не следва да се приема като национална доктрина, в смисъла, който имат същите на други балкански държави (напр. гръцката „Мегали идея“ и сръбското „Начертание“). Трудът на Албанската академия на науките от 1998 година по-скоро следва да се възприема като конюнктурен анализ, чиято цел е да фокусира общественото внимание върху изключително сериозния проблем, който имат представителите на албанския етнос в съседно Косово.

Втора глава е Ролята на (Бивша югославска) Република Македония за стабилността на Западните Балкани. Специфика на държавното и обществено-политическо развитие и на външнополитическите приоритети¹⁴

Както и в първа глава, и тук, в **раздел 2.1** е представен географски профил на страната. Процентът на територията, зает от планини; посочени са езерата; съседните държави; както и параметрите на границите: дължина на сухоземни, езерни и речни.

Раздел 2.2 прави исторически преглед.

Предвид на факта, че между историците в България и Р Македония има спорове относно отделни исторически факти и събития преди 1945 г., тази част обхваща преимуществено периода от Втората световна война. В рамките на тази част е разгледано Антифашисткото събрание за народно освобождение на Македония (АСНОМ) по пътя към сформиранието на субект в рамките на Югославия. По-нататък е разгледан референдумът за независимост от септември 1991 година и заключенията на Батиндеровата комисия, която дава положително становище по отношение на независимостта на Словения и Македония. Тук е посочено и началото на противоречията с Република Гърция, която въпреки положителното становище на Съвета на министрите на Европейската икономическа общност, получава възможност за „квазивето“.

Признаването на независимостта на Република Македония е разгледано в **раздел 2.3**.

Официалното признание на независимостта на Република Македония става факт на 15.01.1992 г., когато Премиерът на Република България прави изявление в тази връзка от трибуната на Българския парламент. Впечатление прави, че освен Македония е призната независимостта и на Словения, Хърватия, а и Босна и Херцеговина – другите републики от състава на СФРЮ, които са изразили желание за независимост. Този дипломатически акт на България е съпътстван с някои усложнения. От една страна премиерът е уведомен за възможен конфликт с Югославия. От друга страна по инициатива на Република Гърция и СФРЮ се прави опит за тристранна среща с участието и на България, на която да се обсъди бъдещето

---

¹⁴ Както бе посочено, в международните отношения държавата се представя с името Бивша югославска република Македония. Конституционното име, под което е призната от България, САЩ, Руската федерация, Турция и т.н. е Република Македония. В последния междудържавен документ, подписан с България, държавата е посочена с конституционното си име.

на Македония. Официална София категорично отказва да участва в такива преговори, като нейната позиция е, че Македония трябва да получи независимост и да съществува като самостоятелен субект на Международното право в рамките на териториалната си цялост. Официална София категорично отказва да участва в такива преговори, като нейната позиция е, че Македония трябва да получи независимост и да съществува като самостоятелен субект на Международното право в рамките на териториалната си цялост. След като по време на посещение в Република България руският президент Борис Елцин се съгласява с българските аргументи и Руската федерация, постоянен член на Съвета за сигурност на ООН, признава държавата, отпадат всякакви съмнения относно правото на Република Македония да продължи самостоятелното си съществуване.

В **раздел 2.4** е разгледан етническият и религиозен профил на населението на Република Македония.

Населението на държавата е малко над 2 000 000 жители съгласно преброяването от 2002 г. (това от 2011 г. не успя да се състои).

В раздела са разгледани статистиките от края на 19 и началото на 20 век, на Османската империя, Кралство Сърбия, Кралство Гърция, както и преброяването осъществено от българския историк и географ Васил Кънчов и главен екзархийски инспектор на българските училища в Македония. Посочено е уточнението, че гръцката и османската статистика разглеждат населението на областта предимно от християнска гледна точка, което рефлектира на коректността на резултатите, тъй като не отчита коректно етническият елемент. В този раздел е посочено наблюдение от теренни проучвания, проведени в Република Македония, в рамките на които македонски граждани с българско самосъзнание изразяват неудовлетворение от факта, че при преброяванията нямат възможност да посочат българска идентичност.

В разделът е разгледан религиозният профил на населението на Република Македония. Направен е анализ, че при преброяванията не е отчетена бекташката общност сред изповядващите ислям. Направен е анализ на общността на торбешите, които изповядват ислям, но говорят на официалния език на държавата.

В **раздел 2.5** е разгледано правното и фактическо положение на малцинствата в Република Македония

Подчертано е, че за разлика от Република България, чиято правна уредба признава индивидуални, а не колективни права, Конституцията на Република Македония признава такива, като може да се приеме, че в тази връзка се „наследява“ конституционната традиция на СФРЮ.

Някои от живеещите в Република Македония етническа общности са изрично изброени в основния закон на страната. Освен доминантния, македонски етнос, това са албанци, турци, власи и роми. Като формулировката в преамбюла на Македонската конституция (Устав) посочва, че това изброяване не е изчерпателно. Пак там, в чл. 49 се посочва, че Република Македония се грижи за *„положбата и правата на принадлежниците на македонскиот народ во соседните земји“*. В тази връзка следва да се има предвид, че с Декларацията от 1999 година Скопие изрично декларира, че *„Нищо от нейната Конституция не може и не трябва да се тълкува, че представлява или някога ще представлява основа за намеса във вътрешните работи на Република България с цел защита на статута и правата на лица, които не са граждани на Македония“*, т.е. признава и декларира, че няма претенции, че в Република България има наличие на македонско малцинство. По-нататък в раздела са разгледани общностите, живеещи на територията на Република Гърция и Република Албания, които Република Македония счита за *„припадници на македонскиот народ“*.

В раздела, посветен на малцинствата, е разгледан и неправителственият сектор, занимаващ се със защита правата на човека в Република Македония. В тази връзка специално внимание е обърнато на Македонския хелзинкски комитет. Организацията се занимава с мониторинг по отношение на спазването на правата на човека в държавата, както и с предприемане на правни действия за спазване на законодателството. В рамките на своята дейност Македонският хелзинкски комитет публикува месечни и годишни доклади по отношение на спазването на човешките права в Република Македония. Но в нейните доклади няма отразяване на проблемите, пред които често се изправят македонските граждани с българско национално самосъзнание. Същевременно проблемът с тях има широко отразяване не само от български медии и общественици, но редовно намира място в годишните доклади на Европейския парламент за напредъка на Република Македония.

Раздел 2.6 разглежда конфликта от 2001 година и Охридското споразумение, с

което се слага неговият край. В тази част от дисертационния труд се разглежда динамичната ситуация в съседно Косово след конфликта, както и пренасянето на напрежението на територията на Република Македония. Посочени са някои от основните конфликтни моменти с участието на сформиранията „Армията за национално освобождение“¹⁵: превземането на Липково, прекратило водоснабдяването на Куманово и поставило по този начин града на ръба на хуманитарна катастрофа; специално внимание е обърнато на сраженията край село Арачиново. Доколкото последният продължава и днес, повече от 15 години по-късно, да бъде актуална дискуссионна тема в Република Македония, е разгледан по-подробно. Направен е анализ на становищата на участници и политически фигури, изразени в документален филм: генерал Панде Петровски, командващ операцията, Любчо Георгиевски, премиер към тогавашния момент и Любе Бошковски; съветниците на тогавашния президент Борис Трайковски: Стево Пендаровски, Любомир Фрѝчковски и Никола Димитров; тогавашния министър на отбраната Владо Бучковски; представителите на НАТО Ханс Йорг Айф, Марк Лейти и Питър Фейт.

Направен е анализ на стъпките, довели до постигнатото примирие, по силата на което на намиращите се в Арачиново албански формирования е позволено да се оттеглят, като задържат и оръжието си. Като следваща стъпка е подписването на Охридското споразумение, сложило край на конфликта. Документът е подписан от Президента, Премиера, лидерите на основните партии в Македония, включително тези, които представляват албанското малцинство. Международните посредници Джеймс Пардю от името на САЩ и Франсоа Леотард подписват, в качеството си на съветници. Прави впечатление, че сред подписалите споразумението няма представители на АНО. По-нататък в раздела е направен анализ на съдържанието на Споразумението, което дава право на територията на общините, в което има поне 20% от населението, принадлежащи към определено малцинство, езикът на това малцинство да бъде официален. Впечатление прави, че не е посочени изрично малцинство, т.е. в хипотезата би могло да попадне всяко, но на практика само албанското изпълнява заложените в Охридското споразумение критерии. Последното предвижда също така задължително участие на албанците. закони, отнасящи се до

---

¹⁵ На албански език армията за национално обединение се изписва *Ushtria Çlirimtare Kombëtare*. На албански език съкращението УЏК е идентично с това на Армията за освобождение на Косово (АОК).

местното самоуправление, може да се осъществи, ако са налице гласовете на две трети от депутатите, в които гласове следва да се включва болшинството на гласовете от представители на общности, които не са мнозинство от населението на Република Македония. Следователно, тук се включват задължително гласовете на албанците, но възможност за участие имат и турската, и другите общности, които имат свои представители в Народното събрание. Тази процедура следва да се прилага и при приемане на закони, касаещи избор, териториални граници на общините, местни финанси; при избор на главен прокурор, на омбудсман, на членове на Конституционния съд и на Съдебния съвет.

Освен гарантиране на етническият мир по описания по-горе начин, Охридското споразумение има и непосредствено практическо въздействие върху стабилността в Република Македония. След неговото сключване под егидата на НАТО е проведена операция „Необходима жътва“. В рамките на същата е извършено разоръжаване и разформироване на Армията за национално освобождение. През ноември 2007, в навечерието на обявяването на независимост от Косово, в Република Македония отново има стълкновения с участието на етнически албанци, които са елиминирани в рамките на операция „Планинска буря“, проведена в сътрудничество със силите на КФОР.

В рамките на този раздел е разгледан случаят „Монструм“. Макар и нямащ пряко отношение към конфликта от 2001 г. и Охридското споразумение, той изправи Република Македония пред опасност от етническо напрежение. На 12 април 2012 година, в навечерието на Великден, петима македонци са жестоко убити край Смилковското езеро. За това деяние са обвинени седем етнически албанци. В медиите се разгръща кампания, че убийството е етнически мотивирано и че извършителите са имали за цел да се насади страх у православно, неалбанско настроение. Това предизвиква масови протести сред двете основни етнически общности. В крайна сметка съдът постановява осъдителни присъди за шестима от обвинените. Това се възприема изключително негативно от албанската общност, която смята, че присъдите са етнически мотивирани. Както и че са повлияни от активната медийна кампания, която от самото начало е насочена срещу заподозрените за убийството. Независимо от масовите протести и напреженията у всяка от двете общности до мащабен етнически

конфликт не се стига.

Раздел 2.7 е посветен на езиковия спор с България. Разгледан е процесът на систематизиране на официалния съгласно Конституцията на държавата език, който се осъществява през 1945 от езиковата комисия на АСНОМ. В тази връзка е посочено кои букви „отпадат“, както и интересни факти, като например този, че в „Служебен весник“ на Република Македония (който представлява, на практика „държавен“ такъв) е публикуван лингвистичен анализ за причините, наложили отпадането на определени букви от писмените правила на систематизирания език. В резултат от този „езиков“ спор се стига до там, че до подписването на Декларацията от 1999 година между Република България и Република Македония има подписано само един междудържавен документ (за пренос на електричество), при това на английски език.

В следващия **раздел 2.8.** е разгледана подробно Декларацията, подписана между премиерите на Република България и Република Македония (спомената и по-горе), с която се премахват пречките пред сътрудничеството между двете държави. В документа, подписан на 22.02.1999 г. на дипломатическо равнище се слага край на езиковия спор (същият продължава в рамките на медийни и политически дискусии), като се посочва, че междудържавните документи следва да се подписват на официалните езици, съгласно конституциите на двете държави. В Декларацията отново се посочва, че двете държави нямат териториални претенции една към друга. По-нататък в раздела е направен анализът, че въпреки заглавието на документа, предвид на неговото съдържание, той може да бъде приеман като международен договор. Аргументи за това са извадени, както съдържанието на документа, така и от законодателството на двете държави, касаещи начина, по който се сключват международните договори, а също така и предвид на паралела с подписания през 2017 година Договор за приятелство, добросъседство и сътрудничество между двете държави, в който до голяма степен се уреждат идентични въпроси.

В **раздел 2.9** от дисертационния труд е разгледано военното сътрудничество между Република България и Република Македония и неговото значение за сигурността на последната. След подписване на Декларацията от 1999, разгледана по-горе, между двете държави се подписват множество документи. Един от тях е споразумението, съгласно което Република България, предоставя безвъзмездно на

Република Македония въоръжение и боеприпаси. В раздела е разгледана ситуацията с отбранителната способност на последната непосредствено след обявяването на независимост. При изтеглянето си Югославската народна армия взема със себе си почти цялото налично въоръжение, като Република Македония, освен лекото стрелково оръжие за своите пехотни съединения, разполага само с 4 танка Т-34. Сравнението със съседна Албания, която има повече от 100 танка, при това от по-ново поколение, е контрастиращо. В този труден за Република Македония момент, в ситуация, в която тя не може да си позволи да направи сериозен разход за въоръжаване, между София и Скопие се подписва военно споразумение, което дава много сериозен тласък в развитието на отбранителната способност на Република Македония. Последната получава безвъзмездна помощ на 94 танка от по-модерния модел Т-55 с пълен боекомплект, както и 108 гаубици М-30 и съпътстващото оборудване. Количеството предоставени танкове са достатъчни да се въоръжат три батальона според организацията на армията към онзи момент. Същото се отнася и за предоставените гаубици. Предвид факта, че машините са напълно оборудвани включително и с муниции, със сключеното споразумение Република България безвъзмездно въоръжава един танков и един артилерийски полк. В продължение на това е Споразумението, което България и Македония сключват на 07.03.2001 година. Със същото България приема да предостави безвъзмездно на Македония бойни припаси, инженерно имущество и запасни инструменти и принадлежности.

Направен е изводът, че това споразумение е продължение на устойчивата линия на подкрепа на Република Македония от страна на Република България включително във военно отношение. В рамките на раздела е направен анализ на медийна активност в Република Македония, която се опитва да представи цитираните споразумения в негативен план от гледна точка на Скопие. Като това е една от причините, за генериране на негативна медийна активност по отношение на България, което пък от своя страна става причина за обтягане на отношенията между двете държави.

В продължение на горното **раздел 2.10** от изследването е посветен на езика на омразата в медиите в Република Македония. Основа на тази част от труда е изследването на Ненад Живановски „Езикът на омразата“. Използвайки последното е направен преглед на „маркерите“ в медийните публикации в Република Македония.

Същите са групирани в пет раздела: история, малцинство, политика, Европейски съюз и идентичност. Изброените маркери са почти изцяло негативно, като (както казва Живановски) *„Определението „български“ в повечето случаи се среща с изключително негативна конотация във всички категории текстове, дори и там, където няма логическо обяснение за това. Това допринася за изграждането на негативен стереотип у читателите за асоцииране на „българското“ с нещо лошо, малоценно, заканателно, противно“*. Иначе казано от направените от Ненад Живановски наблюдения и анализи се вижда, че в средите на македонските медии е оформена трайна и последователна тенденция, в рамките на която може да се дефинира цел – да се създаде у потребителите (реципиенти) – обществото на Република Македония, негативно мнение за България като цяло. В медийната политика в Република Македония са налице и множество критики не само към Република България, но и към Европейския съюз. Анализът на маркерите, посочени в таблица IV, показва комбинирани послания с негативен оттенък, насочен както към България, така и към Европейския съюз, с уточнението, че България е най-бедна, корумпирана и изостанала в ЕС. В този раздел е посочено и че въпреки декларираната свобода на словото, реалното проявление на същото е на много ниско ниво, оценено от „Репортери без граници“ на 123 място за 2014 от 180 изследвани държави и 117 за 2015.

Раздел 2.11 разглежда някои от деликатните моменти, предизвикали напрежение между Република България и Република Македония. Тук са посочени: случаят на Спаска Митрова от Гевгели, съдебните процеси срещу Здравко Здравески и Мирослав Ризински, общото между които е, че всички са с декларирано българско самосъзнание, което е сочено като причина не просто за налагане на наказание, но и за завишаване на размера на същото. В раздела е разгледан и Музеят на Холокоста и изложения в него експонат вагон, с който се внушава на посетителите, че българската администрация е осъществявала депортиране на еврейско население. Посочена е и (включително чрез снимкова визуализация в приложенията) реакцията на музейната администрация, след като е станала известна, допуснатата от нея грешка при изрисуване на логото на БДЖ върху вагона. Разгледани са филмите „Трето полувреме“ и „Освобождението на Скопие“, които са финансирани от правителството и които

отправят антибългарски послания, в унисон с коментирания по-горе маркер, като част от езика на омразата по отношение на България. Накрая в този раздел е разгледано разрушаването на плочата на връх Каймакчалан, което предизвика дипломатическа кореспонденция и напрежение между двете държави.

Раздел 2.12 е посветен на политическите трусове в Република Македония. Същите започват, след като лидерът на опозицията изнася записи от подслушани разговори, от които става ясно, че има голям дефицит в приложение на нормите, гарантиращи гражданските права и свободи в Република Македония. В някои аспекти ситуацията е дотам сериозна, че би могло да се постави сериозно въпросът дали действията на управляващите не насочват ситуацията в страната по линия на противоречие с принципите, заложи в копенхагенските критерии. Всичко това предизвиква масови протести. Динамичната ситуация се усложнява допълнително от провокации, в рамките на които е въоръжени албанци превземат полицейския участък в село Гошинце, а друга въоръжена група участва в престрелка с македонските сили за сигурност. Въпреки опасенията не се поражда междуетническо напрежение.

В този раздел са коментирани изявленията на американският конгресмен Дейна Рорабейкър и руският външен министър Сергей Лавров, касаещи евентуална промяна на границите на Република Македония. Анализирани са и притесненията за възможна дезинтеграция на държавата чрез присъединяване на територии към Република Албания, Косово или обособяването на самостоятелни такива, като е направен изводът, че този сценарий не е вероятен.

Раздел 2.13 разглежда ситуацията в Република Македония след проведените там избори. Посочени са участниците в отделните коалиции, както и броя на спечелените парламентарни мандати. Анализирани са „Албанската платформа“, огласена в Тирана, която сама по себе си става повод за сериозни притеснения в Република Македония. Разгледани са сблъсъците, съпътствали избирането на Талат Джафери за председател на парламента, ситуацията със сръбския дипломат, участвал в нахлуването на сградата на Народното събрание и последвалото изтегляне на сръбските дипломати, както и преодоляване на политическата криза и съставянето на правителство.

В **раздел 2.14** е направен правен анализ на подписания между Република

България и Република Македония Договор за приятелство добросъседство и сътрудничество. В рамките на този анализ са разгледани отделните точки от договора, както и загрижеността и притесненията, изразени от различни членове на обществото в двете държави за възможни неблагоприятни последици от неговото приложение.

Трета глава разглежда Евро-атлантическите перспективи пред региона като фактор за осигуряване на стабилност

В тази глава са разгледани перспективите пред евро-атлантическата интеграция на Република Албания и Република Македония, като фактор за осигуряване на стабилност в Региона на Западните Балкани. Посочените са „Копенхагенски критерии“, на които трябва да отговарят държавите, за да могат да се присъединят към ЕС.

Раздел 3.1 Разглежда отношенията между Република Албания и НАТО в процеса по присъединяване на държавата към Алианса, която получи покана за членство след срещата на върха в Букурещ през 2008. Тук са посочени етапите, през които е преминала държавата по пътя към постигане на този външнополитически успех. Обърнато е внимание, че по време на конфликта в Косово през 1998-1999, Република Албания посреща огромна бежанска вълна. Като реакцията на държавата е изключително адекватна особено предвид на факта, че съвсем наскоро държавата е преодоляла изключително деликатна ситуация, свързана с бунтовете, съпътствали краха на пирамидите.

Раздел 3.2 е посветен на международната общност като стабилизиращ фактор през 90-те години на XX век. С резолюция 795 на Съвета за сигурност на ООН, с която се дава мандат на силите на United Nations Protection Force (UNPROFOR) да осигурят присъствие по границата на Република Македония със съседните Република Албания и Съзна република Югославия, с оглед препятствате прехвърлянето на нейна територия на конфликта от другите части на Бивша Югославия. С резолюция 983 на Съвета за сигурност на ООН силите на UNPROFOR са преименувани на United Nations Preventive Deployment Forces (UNPREDEP), които, отчитайки позитивното влияние в процеса на осигуряване на сигурност на няколко пъти получават продължаване на мандата си и остават в Република Македония до 1999 година. Тогава

в резултат от конфликт с Китай във връзка с признаването на Тайван от страна на Скопие, Пекин налага вето на последващото продължаване на мисията и частите на UNPREDEP се изтеглят. След което Република Македония е изправена пред ново предизвикателство, свързано с огромния брой бежанци от Косово. Предизвикателство, което е преодоляно отново с помощта на международната общност.

Спорът между Република Гърция и (Бившата югославска) Република Македония е една от основните пречки пред присъединяване на последната към НАТО и начало на преговорите за присъединяване към ЕС. Същият е разгледан в **раздел 3.3**. Тук е направен преглед на отношенията с Гърция, в това число забраната да се ползва пристанище от Солун; присъединяването към ООН под „временното“ име Бивша югославска република Македония, което се използва и до днес. Разгледано е Временното споразумение, подписано между Атина и Скопие през 1995 година. Посочени са някои аспекти от вътрешната политика на Република Македония, като т.нар. „антиквизация“ и проектът „Скопие 2014“, които дават повод на Република Гърция да се отнася негативно към желанието на своята северна съседка да се присъедини към НАТО и към ЕС.

Отношенията между Република Македония и НАТО са предмет на разглеждане в **раздел 3.4**. Посочено е участието на Скопие в инициативата „Партньорство за мир“ и изпълнението на Membership Action Plan (MAP), помощта, която държавата получава от НАТО за осъществяването на операция „Необходима жътва“ след края на конфликта от 2001. В раздела е разгледано делото, което Скопие завежда срещу Атина, след като на срещата на върха на НАТО в Букурещ през 2008 Република Гърция блокира поканата за присъединяване, която се е очаквало да бъде отправена срещу нейната съседка. Делото приключва в полза на Бившата югославска република, но от това не последва позитивен резултат по отношение на главната цел – отстраняване на препятствието пред членството на държавата в международни организации – задължение, поето от Гърция със споменатото по-горе Временно споразумение.

В **раздел 3.5** се разглеждат перспективите пред евроинтеграция на Република Македония и Република Албания.

Присъединяването към ЕС е основен външнополитически приоритет и на двете

държави. На срещата на върха на Европейския съвет, проведена на 19-20 юни 2003 те е заявена твърда подкрепа за европейската перспектива за държавите от тази част на континента.

Република Албания е потенциален кандидат-член на ЕС, считано от юни 2000. Оттогава, по редица механизми, държавата получава сериозна предприєдинителна помощ от Европейския съюз. А от 2010 албанските граждани получават право на безвизово пътуване в Европейския съюз. Отчитайки напредька на Албания, през ноември 2016 Европейската комисия препорьчва начало на преговорите, но Съветът намира, че е нужно да се положат повече усилия.

В раздела е разгледан и процесът по присьединяване към ЕС на Република Македония. През 2004 държавата официално подава молба за членство в ЕС и изготвя национална стратегия за евроинтеграция. На 16 ноември 2005 година Бившата югославска република официално получава статус на държава кандидат-член. Също, както и Република Албания, държавата получава право на безвизово пътуване в ЕС, както и достьп до предприєдинителните инструменти. След 2009 година Европейската комисия на няколко пъти препорьчва започване на преговори, но предвид тьврдата позиция на Атина, Съветът не може да постигне задьлжителното по чл.49 Договора за Европейския съюз единодушие. Следва да се отбележи, че след интензивния говор на омразата в медиите в Република Македония и инцидент с българския посланик, през 2013 година, представителят на България гласува „въздьржал се“ (Гьрция отново налага вето).

Една от областите, която изисква полагането на сериозни усилия с оглед подобряването на средата за сигурност в региона и увеличаване на комуникационните възможности е инфраструктурата. Те я разгледана в **раздел 3.6**. Обсьдено е състоянието на инфраструктурата на всяка от двете изследвани държави, както и комуникационните връзки с техните съседи. Направен е изводът, че в тази област има нужда от полагане на изключително сериозни усилия. Впечатление прави, че по отношение на Република Македония е добре разработено инфраструктурното направление север-юг, свързващо държавата със Сьрбия и Гьрция, докато направлението изток-запад е слабо развито, което затруднява комуникацията със съседните Албания и България. В тази връзка е посочено, че с оглед подобряване на

комуникацията между държавите и по този начин подобряване на нивото на сигурност, следва да бъде реализиран паневропейският коридор №8, който трябва да свърже пристанищата Дуръс в Албания с Бургас и Варна в България.

В този раздел е направен анализ и на електрическата инфраструктура и на железопътната. Прави впечатление, че Република Албания има жп връзка (само за товари) единствено с Черна гора. Република Македония има добре развити връзки със Сърбия и Гърция, но за сметка на това освен с Албания, няма жп линия до границата и с България. Като в този случай отново се оказва, че е налице дисбаланс по направленията изток-запад и север-юг – в полза на последното.

Раздел 3.7 е посветен на Европейската перспектива на Западните Балкани от гледна точка на предизвикателствата пред Европейския съюз. Пред последните години ЕС е изправен пред редица предизвикателства, сред които са излизането на Великобритания (Brexit) и мигрантската криза. Това поражда дискусия в рамките на съюза за неговото бъдеще. В тази връзка е Бялата книга, представена от Европейската комисия, която разглежда пет възможни сценария за бъдещето на Съюза. Предвид тези проблеми, както и изявлението на настоящия председател на Европейската комисия, че по време на неговия мандат няма да има последващо разширяване са обсъдени алтернативни възможности за сътрудничество, като е направен паралел с Европейската икономическа зона.

По-нататък са разгледани последните стъпки, направени от Република Албания и Република Албания, както и предстоящото председателство на Република България на Съвета на ЕС, в рамките на което един от заложените приоритети са именно Западните Балкани, както и желанието на София да се ускори процеса по интеграция на държавите от региона.

Заклучението съдържа обобщение на изводите, направени в резултат от изследването, както и някои прогнози на автора, а именно:

- Консолидация на албанците на база религия не е възможна, тъй като значителна част от тях са християни. Мюсюлманите са разделени на две големи групи (сунити-ханефи и бекташи), които имат дотам сериозни доктринални противоречия, че механичното им обединение на религиозна основа е немислимо.

- Конфликт, основан на ислямски фундаментализъм, не е вероятен както поради посочената причина (значителна част от албанците не са мюсюлмани), така и поради факта, че сред изповядващите ислям албанци не е налице радикализация. Напротив, същите се отнасят ревностно към религиозната толерантност, характерна за обществото им.
- Вероятността за дезинтеграция на Република Македония и присъединяване на нейни територии към съседни Република Албания и/или Косово не е вероятна, тъй като подобно развитие би се отразило негативно и на двете държави и вероятността те да жертват евроатлантическите си перспективи (а Косово и своя статут) е нищожна.
- Албанците в Република Македония не представляват опасност за териториалната цялост на държавата. В участието си във властта те следват политиката, зададена от коалиционните им партньори, и не отдават приоритет на подобряване на инфраструктурата и другите връзки с Република Албания.
- Пътищата към създаване на среда на сигурност и последващо икономическо развитие на региона минават през подобряване на инфраструктурата между държавите (включително изграждане на Коридор №8); присъединяването на Република Македония към НАТО и интеграцията на двете държави в Европейския съюз.

Приноси в дисертационния труд са:

- Анализът на населението на Република Албания и Република Македония, както от етническа, така и от религиозна гледна точка;
- Правният анализ на Кануна на Лека (албанското обичайно право), който продължава да има приложение в албанското общество;
- Правният анализ на Албанският закон за защита на националните малцинства;
- Анализ на етническата и религиозна толерантност в Република Албания;
- Анализът на Платформата за разрешаване на албанския национален въпрос;
- Анализът на признаването на българското малцинство в Република Албания;
- Правният анализ на Декларацията, подписана между Република България и Република Македония на 22.02.1999, в качеството ѝ на международен договор;
- Анализът на военното сътрудничество между Република България и Република Македония в контекста на сложната ситуация, в която се намира последната след изтеглянето на Югославската народна армия, която взема със себе си значителна част от тежкото въоръжение;
- Правният анализ на Договора за приятелство, добросъседство и сътрудничество, подписан между Република Македония и Република Албания;
- Анализът на инфраструктурата в двете изследвани държави, от която се вижда дисбаланса по оста север-юг в Република Македония, за сметка на изток-запад.
- Дисертационният труд е първият опит за комплексен правно-политически анализ на многоаспектните и взаимосвързани процеси и тенденции в две държави от Западните Балкани – Република Македония и Република Албания от гледна точка на влиянието им върху регионалната сигурност на Западните Балкани

Публикации по темата на дисертационния труд

№	Заглавие	Издание
1.	Албанското обичайно право (Кануна на Лека Дукагини и комитетите за национално помирение в Албания между обичайното и обективното право	Списание Международна политика“, брой 1, Благоевград 2015
2.	“Международноправният спор между Гърция и Македония, временно споразумение от 1995“	Научни трудове на Института за държавата и правото, том XIII, София 2015
3.	ООН като фактор за стабилност и сигурност в Албания през 90-те години на XX ВЕК	сборник доклади от годишна университетска научна конференция, ЮЗУ, Благоевград, 2015
4.	Военното сътрудничество между България и Македония и неговото значение за стабилността на Македония”	сборник доклади от годишна университетска научна конференция 20-21 октомври 2016, том 3, научно направление Сигурност и отбрана издателски комплекс на НВУ Васил Левски Велико Търново, 2016
5.	Охридското споразумение от 2001 година и неговото въздействие върху сигурността в Република Македония“	Научни трудове на Института за държавата и правото, том XIV, София 2015
6.	Правен статут и фактическо положение на малцинствата в Западните Балкани. Македония и Албания	Списание Studia Iuris, ПУ